

I döda kommuners sällskap

»De är levande kulturarv«

Inte sedan medeltiden har lika många nya församlingar skapats som just nu. Eller snarare försvunnit. År 2001 fanns i Lunds stift 413 församlingar. Idag återstår 189 församlingar, enligt Lantmäteriet.

Före år 2000 var ändringar av församlingsnamn ytterst ovanliga. Då avgjorde Kammarkollegiet vilket namn som skulle gälla. I dag är proceduren betydligt enklare, men den ställer lika stora krav på kunskap om god ortnamnsed. Före millennieskiftet var namnen i lag reglerade. Idag kan de verka vara angelägenheter för kyrkans förtroendevalda. Så är det inte. Församlingsnamnen är bland de äldsta bevarade ortnamnen i Sverige. De är levande kulturarv. När man bryter upp golvet i en medeltida kyrka är det självklart att följa råden från kyrkoantikvarisk expertis. Den självklarheten finns inte när det gäller församlings- och kontraktsnamn, trots att de ofta är äldre än våra äldsta kyrkor. Om expertråden hade följts skulle många nybildade församlingar och kontrakt inte heta som de gör.

Det räcker att läsa lagen för att många nya namnbildningar ska komma till korta. Kulturminneslagens första kapitel, paragraf fyra, börjar med rubriken God ortnamnsed. Under den står bland annat att hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl. Vidare fastslår lagtexten att påverkan på hävdvunna namn ska beaktas vid nybildning av ortnamn.

Genast framträder tre typer av nybildade församlings- och kontraktsnamn som inte uppfyller lagens krav: Den första gruppen är kommunnamn som uppstod efter andra världskriget och dog 20 år senare. På många håll har de blivit församlingsnamn. Kristi kyrka ska förkunna uppståndelsen, men måste den återuppliva döda kommuner?

Den andra gruppen är en uppradning av alla namn som härrör från de sammanslagna församlingarna. De vittnar om att man inte kunde enas om ett namn. En rad med flera församlingsnamn är omöjlig att använda i dagligt tal. Då är risken att det i stället uppstår obegripliga förkortningar. De namnen är mer kompromisser än om god ortnamnsed.

Även den tredje gruppen är oskick mer än namnskick. Den gruppen kännetecknas av tillägget –bygdens eller också anger de en del av en region. Det kan vara Södra Öland eller Västra Uppland. Så har församlings- eller kontraktsnamn aldrig bildats och den lagenliga hävden saknas. Möjligen har namnen funnits tidigare i talspråket och kanske i turistbroshyrerna, men inte på lantmäterikartan. Samtidigt kan de vara oprecisa. Ofta är det svårt att avgöra vilket område det nya namnet betecknar.

Ortnamnen är märken efter mänsklig verksamhet, det vi brukar kalla kulturhistoria. Namngivning ingår i varje identitetsbygge. Vi människor främjar (eller motarbetar) skapandets processer genom att ge namn: Vårdnadshavare ger barnet det finaste namn de vet. Mobbarna trycker tillmälen på den individ de vill förnedra. Att bidra med teologisk och pastoral kompetens i namnbildningar är att försvara levande hävd. De nya enheterna bör ha namn som redan används på kartor och i vardagligt tal. Är det flera församlingar som går samman är det bästa när en av församlingarnas namn gäller som nybildning. En förebild är Lövestads församling, bildad av Lövestad, Vanstad, Tolånga och Röddinge församlingar i Lunds stift. Är det två församlingar som går samman fungerar det bra med bindestreck. Ett fint exempel är Danmark-Funbo församling i Uppsala stift.

Sammanläggningarna ställer krav på dem ska bestämma om de nya namnen. Besluten tas i stiftsstyrelserna och kan inte överklagas. Ofta är det församlingarnas förtroendevalda som kommer med förslagen. Personalen på Lantmäteriet och Institutet för språk och folkminnen svarar på remisser. Av resultatet att döma borde man lyssna mer på deras yttranden.

MIKAEL MOGREN